

Ex. t. 1. de Clerico venatore sic habet : « Episcopum, Presbyterum, ac Diaconum canes, aut accipitres, aut hujusmodi ad venandum habere non licet; quod, si quis talium personarum in hac voluptate saepius detentus fuerit, si Episcopus est, tribus mensibus à Communione: si Presbyter, duobus: si Diaconus, ab omni officio suspendatur. » In quo notandum 1. quod hanc prohibitionem communiter intelligent DD. de venatione clamorosa cum strepitu, ut *Salm. de Just. et Jur. c. 2. n. 64. et Laym. d. l. n. 15. cum Abb. et aliis Canonistis.* Tridentinum tamen Sess. 24. c. 12. circa finem generalius loquitur : « Ab illicitisque venationibus, aucupiis, etc. abstineat. »

Notandum 2. quod etiam venatio clamorosa non est vetita sub gravi, nisi sit frequens: ut ex *textu cit.* et insuper sit cum scandalo, vel magnis expensis. Ita *Less. et Vasq. ap. Lugo de Just. D. 6. n. 51. et Pal. Reb. apud Salm. l. c.* Idem tenent *Spor. de 7. Præc. c. 1. n. 15. et Mol. apud Lug. ib. et Caj. Ab. ac Sa. apud Laym. l. c. n. 15.* qui dicunt, ex sola causa venationis, nisi aliud adjunctum sit, non esse de facili Clericum damnandum peccati mortalis. Ratio, ut aiunt, quia talis venatio de se est gravis deordinatio, idque arguitur ex ipso Canone supra citato, ubi imponitur pena suspensionis ferenda, et ad tempus; talemque suspensionem testantur hodie non esse in usu. Imo sentit *Laym. l. c. cum Less. Sa. Val. etc.* quod fieri possit, ut talis venatio omni culpa vacet, si sit rara, et moderata: vel si sit causa necessitatis, vel exercitii. Proinde doctus Neotericus, auctor libri cui titulus (*Instr. per li Nov. Conf.*) ait, venationem non clamorosam ad honestam recreationem omnino esse licitam; clamorosam vero, juxta communiorum sententiam, ratione Canonum non esse de se peccatum mortale, nisi adsit contemptus, aut contumacia.

Strictius autem venatio clamorosa vetatur Religiosis *Clem. I. §. Porro de stat. Monach.* Sed iis, præciso scandalo, dicit *Pal.* nec etiam esse peccatum grave. Et hoc admittunt *Salm. at. n. 64. si his, vel ter contingat, et sine magno strepitu fiat.*

DUBIUM VI.

DE REBUS, QUÆ DEBENT RESTITUI.

ARTICULUS I.

Quid debitum restitui ab inferente injuriam materialis tantum, sive à possessore bona fidei.

607. An quid teneatur possessor bona fidei? — **608.** Quid, si accepterit à fure, qui potens sit ad restituendum? — **609.** Vide alios casus. — **610.** Quos fructus tenetur restituere possessor bona fidei? — **611.** Quid, si accepterit rem commixtam cum bonis furis? — **612.** Quid, si per illam acceptancem fur factus sit impotens

ad restituendum? — **613.** Quid, si quis projiciat in mare gemmam, quam putabat valere decem aureis, si illa valebat centum?

607. — « RESP. Qui bona fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea melius cognoscit; tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei, et detinere alienum, id tantum, et non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest, una cum eius fructibus, si extet, vel quatenus inde factus est ditor; praeterquam, si dominium sibi comparaverit per legitimam præscriptionem. Ita communiter Doctores *Mol. Sanch. Less. l. 2. c. 6. Bon. d. 1. q. 1. Laym. l. 3. t. 2. c. 2.* » (V. Not. XXXI.)

Unde resolvetur :

« 1. Si vestem v. g. bona fide donatam à fure, aut alio portaverais, et fere attriveris, ac postea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, et insuper persolvere, quantum attrita est, si alias vestem æqualis valoris attrivisses; si autem eam amiseris, aut ablata tibi sit, etc. ad nihil teneris, *Bonac. l. c. Laym. num. 1. Vide Trull. lib. 7. cap. 11. dub. 1.* Si autem res, quam à fure bona fide accepisti (sive donatione, sive emptione) sit usi consumptibilis, eamque cum tuis miscueris, ita ut discerni nequeat; etsi deinde deprehendas furtivam fuisse, non teneris restituere. *Nao. Sylo. Sayr. Bon. d. 1. q. 3. p. 1.* quia per istam commixtionem bona fide factam est in re translatum dominum, ut colligitur ex *l. Si alieni nummi. ff. de Solut.* Neque est ratio, cur hæc potius quam illa pars censeatur aliena: atque adeo perit obligatio realis, et tantum manet personalis in venditore. *Vide Dianam p. 4. tr. 4. R. 66. Trull. l. 7. c. 11. d. 3. Less. l. 2. c. 20. d. 18.* ubi addit, esse valde probabile, jurique naturæ conforme, quod verus dominus rei illius ablata, et permixta (quamdiu totus cumulus extat) retineat jus in re, ut ex illo cumulo sibi satisfiat ante alios, imo possit ex eo occulte accipere. »

Hoc intelligendum est, quod in tali casu semper teneris reddere domino id, in quo factus es ditor, etiamsi latro potens sit ad restituendum; quia nemo lucrari potest cum jactura alterius. *Vide Tamb. de Rest. c. 3. §. 4. Bon. d. loco n. 5.* qui hoc pro certo supponunt. Sed quoad mixtionem vide *n. 498 et 499.*

608. — Dicunt *Bon. Led. et aliis ap. Salm. n. 35. in fine,* quod accipiens rem consumptibilem, v. gr. pecuniam bona fide à fure, non tenetur illam, etiamsi extet, domino reddere, si fur potens sit ad restituendum, quia pecunia furis est obnoxia iam restituti pariter, ac illa furtiva, cum dominus non habeat jus ad illam specie pecuniam petendam à fure. Sed hæc opinio non videtur mihi probabilis, cum ratio non probetur; nam dominus nunquam censemur amittere jus in pecuniam suam in specie, cum nulla sit major ratio in aliis, quam in rebus usu consumptilibus.

609. — « 2. Milites, bona fide militantes, intellecta postea

» belli injustitia, id tantum restituere debent, quod adhuc habent
» ex præda. et quo facti sunt ditiores. *Bon. loc. cit.*

» « 3. Qui bona fide per inculpatam ignorantiam celebravit con-
» tractum, quem postea usurarium esse cognoscit, non ad plus
» tenetur, quam quo factus est ditior. *Vide Laym. l. 3. tr. 2.
c. 3.*

» « 4. Possessorem bonæ fidei, si adhibita diligentia inclinet in
» eam partem, quod res non sit sua, teneri aliquid restituere
» juxta inclinationem, docet *Con. d. 3. p. 10. n. 39. At Pal. t. 1.
d. 2. p. 2. n. ult. putat*, eum ad nihil teneri, quia possessor,
» contrari rationibus non convincentibus, præponderat. Idem
» docent *Vasq. ap. Escob. t. 2. c. 3. n. 154. Dian. p. 4. t. 3.
R. 24 et 26.* Si neglexerit investigare veritatem, et deinde
» sciri non possit, dicit *Pal. loc. cit* ad nihil eum teneri. *(Vide
dicta lib. 1. n. 83 et 85.)*^{*}

» « 5. Si bona fide rem vendideris dono tibi datam, teneris re-
» stituere pretium, quia factus es locupletior, et satis debet esse
» tibi, non habere te minus, quam ante. Quod si tamen apud
» alterum res sit, is reddere tenetur. *ib. et Vasq. c. 9. §. 2. Mol.
Less. l. 2. c. 14. d. 3*

» « 6. Si bona fide rem ipse emiseris, et vendideris sine lucro,
» nihil teneris restituere, sed solus is, apud quem res est. *Mol.
l. c. Less. l. 2. c. 14. d. 1. contra Vasq. etc.*

» « 7. Si rem alienam bona fide donaveris, non donaturus aliam,
» si hanc non habuisses, ad nihil teneris; quia non es factus
» ditior: secus si aliam donaturus fuisses (quia tunc, parcendo
» tuæ, factus es ditior); vel si aliquid acceperis in remuneratio-
» nem. *Bonac. Trull. l. 7. c. 11. d. 1.*

» « 8. Si aliena re lucratus sis, tanquam instrumento, v. gr.
» frumentum alienum aliò deportatum vendideris: vel pecuniam
» alienam negotiationi exposueris, non teneris illud lucrum re-
» stituere; quia non est fructus rei alienæ, sed tua meræ indu-
» striæ: tales enim fructus dicuntur meræ industriae, quos ipsa
» natura ex se nullo modo gignit, sed tantum concurrit, ut instru-
» mentum operantis. *Laym. l. c. n. 3. ex S. Thom. etc.*

» « 9. Fructus omnes rei, sive ii sint merè naturales,
» hoc est, qui vix ullo hominum labore egent, ut foetus anima-
» lium, arborum, herbæ, et gramina; sive sint simul industria-
» les, sive mixti, hoc est, ad quos æquè, aut magis hominum labor
» cum natura concurrit, ut verbi gratia segetes, et quæ serendo
» gignuntur: item vinum, oleum, lana, etc. quo etiam referuntur
» pretia locationis domorum, jumentorum, etc. qui fructus civiles
» appellantur; hi, inquam, fructus rei, si percepti, et extantes
» sint, domino restitui debent, deductis tamen expensis propriis,
» et estimatione laboris. *(Sed vide infra n. 825. v. Bene au-
tem, ubi dicemus cum Molina. La Croix, et communi, quod
fructus mixti à possessore tam bonæ, quam malæ fidei non de-
beant restitui, nisi in quantum respondent male fidei, non vero
in quantum respondent industriae.)* Et quidem pretium loca-

» tionis ex re aliena debet domino restitui, licet is rem, si penes
» se habuisset, non fuisset locaturus. *V. Laym. l. c. ** (An te-
» » nearis restituere pretium libri alieni locati? Negat Laym. quia
» liber non videtur de se aptus ad gignendos fructus. Sed verius
» tenendum oppositum cum *P. Conc. tom. 7. pag. 110. n. 3. Sal-
mant. de Rest. cap. 3. n. 70. qui citant Lugo, Prado, Sanch. et
Less.* Et idem dicendum de veste, torque aureo, equo, et simili,
» quia, licet non sint aptæ ad fructus gignendos, sunt tamen per
» se locabiles.)^{*} Si tamen fructus isti reales bona fide possessi
» fuerint tempore à lege præscripto ad usucapiendum illos (quod
» si adsit titulus, est biennum inter præsentes, inter absentes
» quadriennum: si autem non adsit titulus, anni 30 cum bona
» fide), non sunt restituendi: quia usucatio transfert dominium.
» *Salon. Trull. l. 7. c. 11. d. 3. (Ita Lugo, Less. Cajet. Sot.
Mol. et alii communiter; vide dicta n. 517. Quoad vero præ-
scriptionem et ejus requisita, vide, quæ fusè diximus hoc lib. 6.
ex n. 504.)*^{*}

» 611. — « 10. Si à fure acceperis (sive bona, sive mala fide)
» rem usu consumptibilem, v. gr. vinum, oleum, triticum, cum
» propriis ipsis furis rebus permixtum, ita ut discerni non pos-
» sit, non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens,
» quia fur per commixtionem istius rei cum propria acquisivit
» ejus dominium, atque adeo illud tanquam verus ejus dominus
» potuit transferre. *Navarrus, Sanch. Less. Bon. Trull. l. 7.
c. 11. d. 2. Vide Diana p. 2. tr. 5. misc. R. 40. (Ita etiam
dicunt Salmant. de Rest. c. 1. num. 46. cum Sanch. Reb
Dic. etc.)*^{*}

» 612. — Sed quid, si receperis à fure rem jam commixtam cum
illius bonis, et per illam tuam acceptiōnem fur factus sit im-
potens ad restituendum? *Sporer de 7. Præc. n. 250. et Tamb. derest.
c. 3. §. 4. n. 16. aiunt, probabile esse, quod dicunt Less. Mol. etc.
ad nihil teneri donatarium qui accipit rem à debitore non sol-
vendo, quia debitor dat rem suam, et damnum per accidens
creditoribus obvenit: quapropter, cum debitor per illam com-
mixtionem, quæ aequivalat consumptioni, jam acquisierit totale
dominium cumuli, ut dicunt *Lugo de Just. D. 6. n. 172. Sanchez
Dec. lib. 1. c. 23. n. 34. et Tamb. loc. cit.* Ideo probabile esse
icunt Tamb. et Spor. Il. cit. quod donatarius possit rem illam
accipere, et retinere. Sed huic opinioni obstat primò id, quod
valde probabiliter docent idem *Less. lib. 2. cap. 10. n. 157. et
Salmant. de Contract. cap. 3. n. 110. cum Trull.* ut dictum est
numero 499. vers. Notandum, contra *Lugo, Sanch., etc.* nempe,
quod, cum cumulus ille extat, sive apud debitorem, sive apud
alium, dominus rei permixtæ habet jus in rem, retinetque verum
dominium in illo acervo una cum debitore. Quia sententia positâ
donatarius, rem illam permixtam accipiens, semper teneret
ad restitutionem, quia tunc non acciperet rem donantis, sed alienam.
Sed magis obstat sententia, quam veriorem putamus, et
referemus n. 722. contra *Less. et Mol.* ut supra, scilicet omnino*

peccare contra Justitiam accipientem rem à debitore non solvendo creditoribus, quia effaciter influit in alienationem rei cum creditorum detrimento. Hinc dicimus in casu proposito cum Sanch. dict. n. 34. eod. Tamb. et communi sententia ap. Sporer l. c. accipientem teneri domino rem permixtam restituere.

615. — Quæritur hic, ad quid teneatur, qui in mare projecterit gemmam putans valere decem aureos, si illa revera valebat centum? Prima sententia dicit, eum teneri ad centum, quia iniuste damnificans cum culpa mortali tenetur ad omne damnum factum, licet ignoratum. Ita *Lugo de Just. d. 8. n. 63. Pallavic. ac Ils. apud Croix l. 3. p. 2. n. 194.* et aliqui docti Juniores. Secunda tamen sententia, quam sequuntur *P. Holz. de Rest. n. 544. Pontius in Cursu Theol. D. 52. qu. 2. Concl. 2. n. 6. Croix l. c. cum Dicast. Mazzott. de Rest. tr. 4. D. 1. q. 3. c. 3. q. 5. Espars. qu. 34. Diana p. 11. tr. 2. R. 34.* et alii docti Juniores dicunt, eum teneri tantum ad decem, modo invincibiliter credat, gemmam non pluris valere, et ne in confuso quidem dubitet de ejus reali valore; quia non censetur volitum damnum illud, quod non est cognitum; ideo quoad illum excessum deest voluntas damnificandi. Et satis probabilis hæc sententia mihi videtur; rationem enim à principiis petendo, dico, quod secundum omnes ad restitutionem requiritur culpa theologica; et tanta est culpa, quanta invincibiliter apprehenditur. Ita ut ille, qui proximo damnum infert, plus aut minus peccet, quanto plus vel minus aestimat damni valorem. Juxta autem culpam respondere debet obligatio restitutionis. Si igitur culpa sit tantum pro decem, obligatio restitutionis nequit esse pro centum; ipse enim *Lugo loc. cit. fatetur, quod, si damnificans putet rei valorem esse levem, et eam destruat, non teneatur (saltem sub gravi) ad integrè restituendum, quia deest injuria gravis erga dominum. Ob eamdem ergo rationem ille, qui apprehendit invincibiliter, rem valere minus sui veri valoris, non tenetur excessum suæ aestimationis restituere, cum graviora injuria desit: nam est commune axioma apud Philosophos, quod, « sicut se habet simpliciter ad simpli- » citer, ita magis ad magis. » Nec obstat dicere, quod damnificans tenetur ad omne damnum illatum; hoc enim intelligendum est, modo damnum illud sit aliquo modo, saltem in confuso, animadversum, ut ceterum ordinariè accidit; non vero, si prorsus invincibiliter fuerit incognitum, ut advertunt *Croix dict. n. 194. Mazzotta loc. cit. c. 2. num. 4. et P. Holz. de Rest. tr. 2. n. 592. Salm. de Rest. c. 4. num. 118 et 124.**

ARTICULUS II.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam formalem, seu malæ fidei damnificatore, seu possessore.

616. Ad quid teneatur possessor malæ fidei? *Vide resolutions.*

617. Circa solutionem gabellarum, Quæritur I. Quis possit tributa

imponere? Quær. II. Quæ requirantur ad justi tributi impositionem? — 616. Quær. III. An fraudantes gabellas peccent, et teneantur ad restitutionem? Quæritur IV. An teneantur solvere gabellam subditi deferentes ad usum proprium? Et an pauperes? — 617. Quær. V. An populi in dubio de justitia tributi teneantur ad ejus solutionem? Quær. VI. An Creditor Regis possit fraudare gabellam alteri locatam, aut venditam? Qu. VII. An emens mercem à defraudente gabellam teneatur ad ipsam? — 618. An dominus possit sibi retinere expensas utiles in re factas à fure? Et an fur teneatur ad omnia damna, saltem confusè prævisa? — 619. Qui crescat premium rei ablatae? — 620. Quid, si apud furem pereat res, quæ æquè periret apud Dominum? — 621. Quid, si quis occidat agnum alterius, qui postea pluris valuerit? Et quid, si fur consumat tempore majoris pretii agnum, quem dominus tempore vilioris erat consumpturus? — 622. Quid, si quis se fingat pauperem? — 623. Quid, si quis consumat rem alienam in extrema necessitate? — 624. Quid, si consumat rem mutuatam? — 625. Quid, si quis emat rem alienam cum dubio?

614. — « RESP. Id juxta supradicta aestimandum à quantitate, tum juris, quod alter habet, tum damni, quod iniuste infertur; cui æquale reddi debet, nisi aliud de damnificati mente, et consensu rationabiliter præsumatur.

Unde resolves:

“ 1. Si damnificatus habeat jus in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda in solidum; si autem tantum habeat jus ad rem, restitutio facienda est pro quantitate juris, consideratis circumstantiis: quia non debetur solidus valor rei, quæ expectabatur; cum tantum sit in spe, et multis modis possit impediiri.

“ 2. Qui in loco publico suæ civitatis contra justam prohibitionem pascit, vel ligna cedit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitatí graviter nocuerit, v. g. stirpes incidendo, arbores ædificiis idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reipub. non esse, suis membris usum publicorum locorum rigidius prohibere, quam sub mulcta solvenda, casu quo deprehendantur, * (cum Laym. de Just. c. 5. n. 18. Hinc ad nihil teneretur ante sententiam. Vide dicta n. 529. Quæst. I.) * (V. Not. XXXII, pag. 420.)

“ 3. Gravius tamen peccaret, et teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco aliquo privati; etsi etiam hic præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sæpe non intendit, ut fiat restitutio, sed ut deprehensus poenam luat.

“ 4. Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel alias prohibitis (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet Diana. ex Less. Dicast. etc. p. 9. t. 9. Res. 39. contra Bon. etc. * (Vide dict. num. 604 et 605.) *

“ 5. Etsi probabilius sit, et in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque

» oriri obligationem restitutionis: non omnino tamen improbabiliter id alii quidam negant, eò quod consuetudo interpretetur non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quam ut deprehensi mulcentur. Vide *Nao. c. 23. Sa v. Gabella, Bonac. q. 9. p. 1. n. 5. ex Navar. Fill. t. 28. n. 11. Less. Mol. d. 9. Dian. tr. de Leg. Res. 19. Laym. lib. 3. t. 3. p. 1. c. 8. n. 4 et 5. vide etiam Dian. p. 1. t. 11. Res. 38. et p. 2. t. 17. R. 38. ubi ex *Cajet. Med. Soto, etc.* docet, non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudavit gabellas, seu vectigalia imposta rebus iis, quæ emuntur, non ad negotiationem, sed ad usus proprios, vel familie necessaria, v. gr. pani, carnis, piscibus, frumento, oleo, etc. »*

Circa hanc tributorum materiam plures h̄ic quæstiones sunt enucleandæ. (*V. Not. XXXIII, pag. 420.*)

615. — Quær. I. Quis possit tributa imponere? Resp. possunt Imperatores, Reges, Republicæ, omnesque Principes supremam halentes potestatem. Possunt etiam Concilia, et Pontifex, ex potestate indirecta disponendi de temporalibus, quando id opus est ad regimen spirituale; ita communiter *Less. lib. 2. cap. 33. n. 12. Mol. D. 666. Lugo de Just. D. 36. n. 3 et 4.* Possunt etiam ii, quibus Princeps gubernandi potestatem impertitur, et expresse simul hanc det facultatem tributa imponendi, ut *Lugo n. 6. et Sanch. Cons. lib. 2. cap. 4. aub. 3.* Possunt item Civitates, et Communitates adhuc subditæ aliquando imponere contributiones, sive *collectas* ut vocant, ad suū gubernationem, si Princeps saltem non contradicat, quo tacite consentire videatur: *Lugo n. 8.* An autem Principi infidelis debeantur tributa à Christianis negotiantibus vel transeuntibus? Resp. debentur, si justo titulo ille Regnum possidet; secus si injusto, nisi precedat pactum de aliquo tributo solvendo; *Sanch. l. c. d. 5. et Lug. n. 16.*

Communissimè autem docet *Molina loc. cit. Less. dub. 2. num. 14. Lugo n. 14. Sanch. dict. c. 4. dub. 4. cum Sylo. Panorm. Ang. etc.* quod bene possit consuetudine ab aliquo Principe acquiri jus, tam exigendi, quam imponendi tributa.

Quæritur II. Quæ requirantur conditiones ad justi tributi impositionem? Prima conditio est *Justitia cause*, quæ non est quidem abundantia, vel utilitas Principis, sed necessitas boni communis, ad quod merito pertinet etiam sustentatio Principis, juxta ejus dignitatem. Hinc, si Princeps nequeat alia via suæ necessitati subvenire, etiamsi ipse sua culpa in talem necessitatem denerit, adhuc tenentur subditi contribuere, ut communiter docent *Molina D. 667. Less. cap. 33. n. 48. Sanch. Cons. lib. 2. c. 4. dub. 2. n. 8. Lugo D. 36. cum Vasq. et aliis contra S. Anton. Hist. Hen. etc.* Notant tamen prefati AA. debere tunc Principem moderari sumptus, quantum fieri possit, immo et resarcire damnum subditis, si ad pinguiorem venerit fortunam. Unde lene monet *Molina l. c. peccare utique Principes, si excessivis sumptibus, et largitionibus, periculo se committunt excedenter gravandi subditos.*

Secunda conditio est *Proportio tributi* cum necessitate occurrente, nempe ut Populus non magis gravetur, quam ejus bonum postulet. Hinc ait *Lugo n. 21.* non posse Principem, ut Regnum sibi conservet, propter expensas belli subditos adeo gravare, ut eos in magnam paupertatem conjiciat, non enim Regnum est propter Regem, sed Rex propter Regnum; nisi (bene excipit) alter Princeps, qui Regnum invadit, sit infidelis, vel haereticus, ita ut sub ejus regimine gravissima timeri possint Religionis damna subditis imminent. Notant autem *Lessius c. 33. num. 49. et Lugo n. 22.* cum *Victoria* justè posse Principem subditis, qui rebellarent, absque alia necessitate novum imponere tributum, partim ad compensandum damnum, ab ipso propter rebellionem passum, partim in justam criminis commissi poenam.

Tertia conditio est *Aequalitas in personis*, nempe, quod si qui majores vires habeant, plus solvant, et minores, qui minores, vide *Lugo n. 23.* Sed dubitatur, an *Assisium*, impositum ob utilitatem alicujus loci, justè exigatur ab exteris? Negant *Sylo. Cajet. Ang. etc. apud Sanch. dicto cap. 4. dub. 45. n. 6.* Sed communiter et probabilius affirmant *Sanch. n. 9. Mol. D. 669. n. 3. et Lugo n. 28. v.* Secundo, cum *Vasq. et aliis*: tum, quia non appareat aliud modus conveniens colligendi tributum, aliter difficer poterunt exteri à Civibus dignosci; tum, quia sic in Populis invicem consuetudo servatur; incolæ enim hujus loci, cum ad alios confluunt, etiam tributa illorum locorum solvunt.

616. — Quæritur III. An fraudantes gabellas peccent, et teneantur ad restitutionem? Prima sententia communissima, et probabilior affirmat, hancque tenent *Sanch. Dec. lib. 6. cap. 4. n. 62. Mol. D. 674. La Croix. lib. 1. p. 2. n. 669. Conc. t. 6. pag. 420. Vito de Rest. q. 7. art. 7. n. 1. Ronc. eodem tit. c. 10. q. 4. Holz. de Leg. n. 358. Diana p. 1. tr. 10. R. 19. cum *Suar. P. Nao. Led. Grass. Vega. etc. Less. cap. 33. n. 56. cum Cajet. Arm. Med. Cov. etc. ac Lugo. D. 36. n. 38 et 39. cum Soto. Sylo. Gabr. Cord., etc. Probatur 1. ex illo Matt. 22. v. 21. Reddite ergo quæ sunt Cœsaris Cœsari, etc.* Et ex Apost. ad Roman. 13. v. 6 et 7: « Ideo enim et tributa præstatis; ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal. » Probatur 2. ratione, quia, sicut Rex tenetur vacare saluti Populi, administrationis justitiae, et aliis oneribus, sic contra tenetur Populus ex justitia, et de jure naturali solvere Principi vectigalia ad ejus sustentationem. Secunda vero sententia negat, et eam tenent *Navarr. Man. cap. 23. n. 55 et 60. Angel. v. Pedagium. n. 6. Beia in Resp. p. 1. Cas. 13. Duard. in Comment. Bull. Cœnar. lib. 2. Can. 15. q. 12. n. 9. ubi fusæ illam tuerit, et respondet ad contraria argumenta, et probabilem putant *Bossius p. 1. §. 24. n. 290 et 296. cum Sayr. et Sancio, ac Diana l. c. cum Sa, et Malder.* qui dicunt, defraudantes vectigalia non esse à Confessariis urgendos ad restitutionem. Ratio, quia, licet subditi, per se loquendo, de jure naturæ teneantur Principi congruum sub-**

sidiū ministrare, non tamen tenentur sub culpa ad eas gabellās, quae ab ipso sub pœna magna sunt impositæ, cùm justè præsumatur Princeps iunc nolle eos obligare ad culpam simul et pœnam: nam « leges humanæ (ait Navarrus) etiam præcipientes, quae pœnam temporariam constituant, in dubio ad æternam non obligant; quatenus sunt leges ejus, qui pœnam statuit. » (Cujus sententiæ sunt etiam alii, citati lib. I. n. 147.) Obligatio autem subditorum solvendī vectigalia Principi, quoties ea defraudant, compensatur illi cum obligatione pœnae, cui subditi subjiciuntur. Unde videtur Principibus satisfieri, si cum tanto eorum emolumento pœna illa defraudantibus irrogatur. Quod èo magis præsumendum videtur, quo (ut quidam doctus Recentior dicebat) solutiones gabellarum certò excederent Principum necessitatem, si subditi integras impositiones solverent. Præterea adhuc in sententia (communiori quidem et probabiliori) non dari legem mixtam, nempe, quae præcipit, et pœnam imponit, quae non obligat ad culpam; nihilominus in præsenti casu, existente lege, quae præcipit ut solvatur gabella et pœnam injungit non solventibus, dici potest quod tunc peccat fraudans, quando non soluta gabella nollet etiam post confiscationem solvere pœnam: lex enim hæc videtur conditonalis, sive disjunctiva (juxta id quod dicit Sanch. Cons. lib. I. cap. 5. dub. I. n. 22. cum Salon. Cord. Ang. Mercad. Met. et alius) ut solvatur gabella, aut pœna. Quod hic magis videtur præsumendum in hujusmodi pœnis lucrativis pro Rege, in cujus beneficium cedunt, quam in aliis, tantum afflictivis. Saltēm dubium est, an lex ista obliget sub culpa ad utrumque, scilicet ad solutionem gabellæ, et pœnae; vel tantum pœnae, et in dubio nemo tenetur obligationem certam subire. Nihil autem obstat dicere, quod talis defraudatio esset in damnum ementium hujusmodi tributa; nam respondet, subditos non plus teneri quoad gabellas erga ipsarum empores, quam erga Regem videntem; ipsis autem imputandum est, si non invigilent, nam sub tali conditione gabellas emunt, et, si in alio amittant, in alio lucrantur propter pœnam contraventionis. Hæc dici possunt pro hac secunda sententia; an autem propter has rationes (quæ ceterum non videntur contemnendæ) ipsa sit sufficienter probabilis, sapientioribus me remitto.

Sentit autem Sanch. Cons. cap. 4. dub. 10. n. 7. neminem, qui palam et recta via transit, teneri solvere vectigalia, ratione transitū per portam, vel pontem, quae imponuntur pro assecutione viarum; durissimum enim esset obligare advenas ad scienda hæc statuta in portis, vel pontibus. Et hoc probabile putat Sanch. n. 12. cum aliis, etiamsi quis consultò merces, aut se occulet, quia hujusmodi tributa ita sunt recepta, ut non debeat, nisi petita. Generaliter verò loquendo de omnibus vectigalibus, putat Lugo D. 36. n. 43. cum Mol. D. 674. n. 9. monendos esse Populos ad tributa solvenda, sed post factum non esse cogendos ad restitutionem tributi defraudati, si probabiliter sibi

suaudent in tanta vectigalium multitudine se aliquid injustum solvisse, vel competenter contribuisse ad publicas necessitates.

Quæritur IV. An teneantur solvere gabellas subditi deferentes res ad usum proprium? Et an pauperes?

Certum est de jure apud omnes, nullum deberi vectigal de rebus cuique deservientibus ad usum proprium et familiae, ut expressum habetur in l. Universi C. de vectigal. Et confirmatur in cap. Quamquam de Censib. in 6. ubi: « Quamquam pedagogorum exactiones regulariter merito sint damnatae. » Quod tantum de rebus ad usus proprios forte dispositum putat Lugo D. 36. n. 88. in fin. Unde refert Sanchez Cons. lib. 2. c. 4. D. 44. n. 2. cum S. Ant. Jason. et Gabr. hujusmodi vectigal non esse solvendum, nisi expresse imponatur etiam deferentibus bona ad usum proprium, quia, cùm sit res odiosa, et contra jus commune, expressa indiget mentione. Sed dubium hinc oritur, an solutio hujus vectigalis possit per consuetudinem induci? Prima sententia negat, et hanc tenent Cajetanus v. Vectigal, sub initio, Sotus de Justit. lib. 3. quest. 6. art. ult. v. Causa, et Host. Angel. Tab. Led. ac alii apud eundem Sanch. l. c. n. 4. Quia (ut aiunt) injustum est gravare pauperiores, cùm isti pluribus indigeant ad usum proprium. Secunda vero sententia affirmat, eamque tenent Lugo de Just. D. 36. num. 71. Less. cap. 33. D. 7. et Sanch. n. 6. cum Nav. S. Anton. Angles, Sylv. Gab. et Rosell. Quia talis consuetudo (quae instar legis obligat) non esset quidem injusta, non enim gravarentur magis pauperes, quam divites, dum divites ob majorem copiam famulorum, quos alunt, et majorem sumptuum largitatem plus emunt, quam pauperes. Dicunt tamen Lessius, l. c. et Sanch. n. 7. cum Corduba, etc. quibus adhæret Lugo dicto n. 27 et 71. ad talis vectigalis justitiam requiri causam urgentissimam, et non ingerendum scrupulum defraudantibus, nisi de ejus justitia constet.

An autem pauperes teneantur ad vectigalia? Dicunt Lugo dicta D. 36. n. 69. cum Bartolo, et Decio, Less. lib. 2. c. 33. n. 62. ac Sanch. D. 15. n. 2. cum Sylo, Baldo, Felin. Rosella, Panorm. Gigas, Isern. Baez. etc. quod si paupertas in aliquo eo deveniret, ut hic non posset alere se et suos, etiam cum mediocri lucro ex negotiatione, vel quia habet multos filios, aut debita, vel propter alias necessitates, non tenetur solvere gabellas; quoniā hoc postulat naturale jus, ut quis prius alat se et suos, deinde tribula solvat. Subduntque Sa. et alii AA. citati, etiam Ministros posse eas remittere alicui ob nimiam paupertatem, cui ipse Princeps remittere præsumitur.

617. — Quæritur V. An populi in dubio de justitia tributi teneantur ad ejus solutionem? Plures sunt sententiæ, nam in dubio negativo affirman eos teneri Less. lib. 2. cap. 33. dub. 8 n. 64. ac Sotus, Palac. Malder. etc. apud Lugo D. 36. n. 86 Ratio, quia in dubio præsumendum est pro justo præcepto Principis, cuius auctoritas est in possessione præcipiendi. Sed negant Moza D. 674. n. 6 et 9. concl. 5. Diana t. 3. tract. 3.

R. 39. cum Villal. Arag. Fill. etc. Lugo de Justit. D. 36. n. 89. et Sanchez Cons. l. 2. c. 4. dub. 6. num. 5. cum S. Antonin. Host. Cajetan. Sylo. Gabr. Med. Cord. Arm. Tab. Ang. etc. Id tamen intelligendum putat Lugo, si adsit aliqua præsumptio de injustitia tributi, quia tunc dubium illud non erit merum dubium, cum præsumptio fundet partem contrariam: quando enim tributum nequit judicari justum, saltem probabiliter, non videatur (ait Lugo) obligandus subditus ad solutionem; in dubio enim onus probandi justitiam tributi incumbit Principi, qui petit illud. Hinc limitant præfati AA. suam sententiam, ut procedat de tributis novis, quorum securum initium causæ: non vero de antiquis, quorum causæ non est memoria, et ideo præsumenda sunt justa; nisi (ait Molina dicto n. 6.) semper adfuerit gravis suspicio, sive conjectura de ejus injustitia, vel de cessatione causæ. Probant autem dicti Auctores præfatam secundam sententiam ex c. Pervenit de Censib. ubi dicitur census, cuius causa ignoratur, non deberi, his verbis: « Oportet, ut omnis » census ad quid esse, quando persolvi debeat, præsciatur. » Item ex c. Quamquam de Censib. in 6. ubi: « Quamquam pedagoriorum » exactiones regulariter merito sint damnatae, tanto tamen dis- » trictius, ne ab Ecclesiasticis exigantur, prohiberi oportet. »

Dices: Lex in dubio præsumitur justa, ita et tributum. Respondet Lugo n. 90. non eamdem fieri præsumptionem pro lege, quam pro tributis, quorum plura à viris probis censentur injusta, quia (ut notat Molina d. num.) : « Rari sunt, qui veritatem in » hac materia Princibus dicant, cupientes eis placere: et Po- » puli non audent se opponere, neque sufficienter audiuntur. » Non est ergo (subdit Lugo) præsumptio illa ita fundata in Lege tributi, ut dubia expellat, cum tot gravissimi DD. dicant, pauca esse tributa, in quibus conditiones omnes ad eorum justitiam necessariae de facto concurrant. Neque obstare dicunt regulam illam, quod Superiori præcipienti in dubio parendum sit; omnes enim, dicit idem Lugo dict. n. 90. v. Dices, fatentur subditum non teneri in dubio ad obediendum, quando præceptum est nimis difficile, vel grave illi damnum affert; et ita etiam docet Less. lib. 2. cap. 31. n. 10. et cap. 41. n. 77. in fin. Sotus de Teg. secret. Membr. 3. qu. 2. Conclus. 2. Cordub. lib. 3. qu. 6. et Sanch. loc. cit. et Dec. lib. 6. cap. 3. n. 24. cum Arag. Bann. Tap. Sayr. Met. Lop. Man. Rodriq. Henriq. Salas, etc. Ratio, quia in dubio favendum est ei, de cuius damno agitur; tunc enim difficultas illa, una cum dubio de potestate imperandi præponderat possessioni Superioris. Confirmant eamdem sententiam plures Juristæ apud Sanch. Cons. dicto num. 5. ut Bartolus, Corneius, Decius, etc. dicentes, quod, cum tributum sit res odiosa, iudicandum est in dubio non esse solvendum.

Hæc in dubio negativo; quid in positivo, nempe, cum probabile est tributum esse injustum, an teneantur subditi illud solvere? Affirmant Suarez, Vasq. et Turr. apud Lugo D. 36. num. 91. Sed communissime negat Less. l. 2. cap. 33 n. 67. asserens ess-

communem sententiam DD. cum P. Navarr. lib. 3. c. 1. n. 263. Item Sanch. Dec. l. 6. c. 3. n. 7. Laym. lib. 3. trac. 3. cap. 3. n. 6. Pal. tr. 1. D. 2. p. 6. n. 5. Lugo dictio n. 91. et Sporer de 7. Præc. cap. 5. n. 154. cum Azor. Cajet. Sylo. etc. vocans pariter communem: aliisque multi, quos congerit Diana tom. 1. p. 1. de Parlam. R. 22. et p. 2. tr. 3. Misc. R. 59. Ratio, quia subditus justè tunc suo jure utitur ad non solvendum, dum probabiles rationes pro se habet. Et huic sententiæ tandem convenit etiam Suar. tom. 5. in 3. part. D. 4. Sect. 6. n. 6. in fin. ubi fatetur, non esse obligationem obediendi, quando saltem manifestè probabile est mandatum esse supra potestatem præcipientis. Et expressè eam docet D. Antonius p. 2. n. 1. cap. 13. §. 8. ubi sic ait: « non solventes pedagia, quia sunt instituta ex iusta » causa (quod tamen credi non debet, nisi probabiliter sciatur) » non peccant, nec tenentur restituere, juxta Raymundum. »

An autem peccent exigentes publica tributa in dubio, an sint justa? Affirmant Mol. loc. cit. n. 7. et Sanch. Cons. lib. 2. cap. 4. dub. 7. n. 2. cum Navarr. Sylo. Caj. Ang. Arm. Host. etc. nisi ipsi sint subditi, et à Principe ad has exactiones compellantur, ut idem DD. limitant. Sed Lugo cum Vasq. et Turr. n. 93. excusat etiam non subditos, vel subditos non compulsos, si exigant judicando Regem esse prudentem, nec imponere tributa absque sapientum consilio. Imò Lugo n. 28. sentit, non peccare exactorem, quando ei de injustitia non constat; potest enim præsumere pro iustitia tribuli, præsertim in tanta opinionum varietate.

Quæritur VI. An creditor Regis, si nequeat debitum recuperare, possit non solvere gabellam, alteri locatam? Negant Corduba, Reginald. et Graff. apud Lugo D. 36. n. 72. Sed affirmant communiter Less. cap. 33. dub. 10. Sanch. Cons. lib. 2. cap. 4. dub. 48. Molina D. 674. n. 10. et Diana tom. 1. p. 2. tract. 2. Misc. R. 16. cum Naoar. Vasq. Sylo. Bon. Turr. Molf. Nald. Vega, etc. et consentit Lugo n. 76 Ratio, quia conductor majus non habet jus, quam Rex; si ergo Rex iuste ab hoc creditore tributum exigeret, ita et conductor. Idem dicunt Less. ib. n. 76. 2. Secus, et Lugo n. 82. cum Sylo. P. Navar. et Vega, si gabella fuerit alteri vendita. Hoc tamen non procedit, ut rectè ait Lugo n. 80. quando debitum contractum fuit à Rege, postquam gabella fuerit locata, aut vendita.

Quæritur VII. An emens mercem à defraudante gabellam teneatur ad ipsam? Affirmat Sylo. apud Croix lib. 3. part. 2. n. 276. Sed probabilius negant Sanch. lib. 2. cap. 4. dub. 12. n. 3. Lugo D. 56. a n. 65. Sporer de 7. Præc. n. 151. ac Molina, Less. Bonacina, et Dicast. apud Croix loc. cit. Ratio, quia gabella non est onus strictè reale gravans mercem, sed est reale simul et personale, scilicet, debitum quidem de tali re, at non à quovis habente rem illam, à solo venditore solvendum, qui, facta venditione, adhuc remanet obstrictus ad solutionem gabellæ. Id tamen intelligendum, ut omnes dicunt, modo emptor non cooperetur positive ad defraudationem tributi. Item excipiunt Lugo

332 LIB. III TRACT. V. DE SEPTIMO PRÆC. DECAL. CAP. II.
à n. 65. et Sporer loc. cit. si emptor adverteret, ex hujusmodi frequentibus emptionibus fraudulentis, aliis passim tale exemplum sequentibus, Principi grave damnum evenire.

618. — « 6. Cæterum ordinariè injustus, seu malæ fidei damnificator, aut possessor tenetur, non tantum restituere rem ablatam, et fructus perceptos (exceptis expensis * (Sed ex l. Adeo 7. §. Ex diverso. ff. de Acquir. dom. possessori malæ fidei negatur actio ad repetendas expensas. Hinc probat Sanctus chez de Matrimon. lib. 6. D. 58. n. 35. et Lugo putat tutam sententiam, posse Dominum retinere expensas utiles in re, factas à fure. Attamen Lugo, Molina, Lessius, Palao, Navarrus. Carrujo, etc. apud Croix lib. 3. part. 2. n. 221. oppositam merito vocant probabilitorem; Prostata autem lex prout pœnalis non obligat nisi post sententiam)*, et industria); sed etiam resarcire damnum emergens, et lucrum cessans, cum verè sit in justa causa talium dannorum. *(Etiamsi hæc damage sint ignorata; modo sint prævisa, saltem confusè, ut advertunt Croix l. 3. p. 2. n. 198. Salm. et alii cit. n. 613. in fin.)* Unde, si dominus, re sua retenta, per culturam vel negotiationem percepimus fuisset, ex agro suo aut pecunia, centum florenos, et alter parum, vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamvis communiter soleant dominum plurimum remittere, si res componatur. Laym. l. 3. tr. 2. cap. 4. n. 7. (V. Not. XXXIV, pag. 420.)

619. — « 7. Si res aliena, dum injustè detinetur, crescat, aut si pretium ejus augeatur, domino crescit, ac proinde id ei præstari debet. Vide Laym. h̄c lib. 3. t. 2. cap. 4.

620. — 8. « Si res aliena, dum injustè detinetur, pereat, aut deterior fiat, idque casu, vel justa hostium incursione, vel naturaliter, et certum sit, apud dominum æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil novi detrimenti domino apud furem, v. gr. accidit, quod non apud ipsum. Si vero non fuisset peritura apud dominum, vel saltem non nisi per injuriam, tunc injustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem, licet sine culpa sua res perierit. Laym. tr. 2. cap. 4. n. 2.

« 9. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipsius culpa, aut quia is eam absumpsit, alteri donavit, destruxit, etc. tunc, etiamsi domino relicta fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, ut est communis apud Laym. loc. cit. Lessium, etc. »

Pro majori claritate quæritur, an tenetur fur ad restitutionem rei apud ipsum deperditæ, quæ æquè apud dominum peritura fuisset? Distinguendum: Si res perit apud furem sine culpa sua, neque alterius, et eodem tempore ac periculo, quo apud dominum fuisset peritura, fur non tenetur ad restitutionem; quia furtum, licet fuerit commissum cum injurya, non tamen tuit efficax causa damni; justitia enim commutativa ad restitendum non obligat, nisi damnum effective accidat: Ita Bus. ut mox supra, Laym. de Rest. cap. 4. ex communi, Salm. eodem tit. c. 1.

n. 52. cum Less. Pal. Dicast. etc. Spor. n. 162. Holz. n. 400. Et confirmatur ex lib. 1. ff. Ad leg. Rhod. etc. ubi dicitur, non teneri ad restitutionem nautam, qui ex una in aliam navim determinem, invito domino, transstulit mercem, quæ perit; pereunte prima navi in eadem tempestate. Sed dices: Quomodo extinguitur sine satisfactione obligatio restitutionis ex injusta acceptione jam contracta? Respondeo: extinguitur eventu illius communis periculi, quo fit, ut nullum damnum ex furto domino eveniat; non enim facienda est reparatio danni, quod non adest, cum restitutio ad hoc tantum debeatur, ut damnum reparetur; Probavimus autem n. 561. ex D. Thoma, quod sola injurya non obliget ad restitutionem, ubi damnum non intercessit.

Dixi 1. sine sua culpa; nam si fur rem consumpsert, vel ex negligientia culpabili perdidit, antequam periculum illud eveniret, tenetur quidem ad restitutionem, ut dicunt Bus. sup. n. 9. Salm. l. c. et Laym. cum Mol. et communi. Quamvis Spor. de Rest. n. 168. et Less. l. 2. c. 12. n. 93. cum Vasq. et aliis excusent furem à restitutione, si rem ipse consumpsert eodem loco, et intra idem tempus, quo jam præviderit rem apud dominum æquè perituram; quod probabile rectè putant Laym. n. 2. ac Lugo D. 18. n. 77. quia revera fur, eo casu, nec etiam est causa damni. Dixi 2. sine culpa alterius; nam, ut bene advertit Elbel de Rest. n. 77. teneretur quidem fur ad restitutionem, si res perit; apud ipsum, non casu, sed injurya alterius; quia tunc jam iste alter obligationem contraxisset restitutionis; unde remanet ad eam obstrictus fur, qui prius obligationem contraxit. Ita Elbel Holz. Bus. Spor. et alii communiter. Dixi 3. eodem tempore et periculo; nam si, transacto periculo illo communi, fur non restituat, et postea res pereat in alio periculo, dicunt Salm. l. c. n. 15. cum Pal. Dicast. et Less. furem teneri ad restitutionem, quia, non restituendo, fuit in mora culpabili. Sed adhuc probabiliter Croix l. 3. p. 2. n. 218. excusat furem à restitutione, semper ac eveniat commune periculum, in quo æquè apud dominum res peritura fuisset: rectè enim ait Croix, teneri tunc quidem furem ratione moræ ad restituendos fructus, quos dominus ex re percepturus fuisset; quia mora fuit causa, quod dominus damnum illorum fructuum pateretur; non tamen tenetur rem restituere, cum, non mora, sed periculum fuerit vera causa, quod dominus rem amitteret.

621. — Si quis occidat agnum alterius, qui nunc valeat quinque denarios, sed postea validus erat decem, dicunt Sotus, Bann Salon. etc. apud Croix lib. 3. p. 2. n. 236. restituendos esse decem denarios. Sed probabiliter Less. Mol. et Dicast. cum Croix ib. tenent ex communi, restituendos tantum quinque. Bene tamen excipit Croix cum Lugo, nisi dominus pretio illo non possit enere similem agnum, vel quia caret pecunia, vel quia non habet amplius opportunitatem emendi; hoc tamen intelligendum, si dominus cum reservaturus fuisset ad tempus incrementi.

Quid, si dominus consumpturus fuisset rem tempore vilioris

pretii, fur vero consumpscerit tempore incrementi? Sentient *Molin. Vasq. Laym. Less. etc. apud Salm. de Rest. c. 1. n. 58.* Furem non teneri nisi ad pretium vilius, tum, quia restitutio acienda est juxta quantitatem damni domino illati; tum, quia venditio, facta tempore incrementi, est fructus industriae, qui non debetur domino: Et hanc sententiam *Salm.* probabilem putant. Sed mihi videtur omnino verior opposita, quam tenent *Lugo D. 18. n. 126. Pal. de Just. q. un. p. 44. §. 9. P. Conc. tom. 7. pag. 106. n. 24. et Salm. n. 59. cum Sylo. Reb. et Vill.* Ratio, quia res domino suo fructificat, licet dominus fructum non percepturus fuisset. Nec fructus ille est fructus industriae, sed fructus rei; unde, deductis expensis, totus ei debetur. Quid, si dominus consumpturus fuisset agnum tempore vilioris pretii, et apud furem creverit valor, sed postea apud ipsum decreverit ad pristinum valorem? Respondeat *P. Concinna l. c. pag. 105. n. 21.* furem teneri ad restituendum vilius pretium, quoniam restitutio non obligat, nisi ad mensuram damni illati. Sed id mihi videatur penitus improbatum, quoniam, cum pretium agni creverit a quinque in beneficium domini, et eo tempore culpabiliter agnum illi fur non restituerit, damnum non fuit in quinque, sed in decem, et mora furis fuit quidem causa hujus damni; quapropter non quinque, sed decem ille restituere debet.

622. — « 10. Qui, fingens se pauperem, vel alium quam est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parva fuerit, qualis ostiatio mendicantibus datur; secus, si fuerit magna; tunc enim, quia subintelligitur conditio haec (si pauper sit), tenetur restituere secundum *Molin.* danti; secundum *Palaum* vel danti, vel aliis pauperibus. Vide *Escob. t. 3. E. 2. c. 6. n. 109.*

623 — « 11. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod ante acceperat comodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptae, cum ea, nec in se, nec in pretio explet; nec ratione acceptonis, cum jure eam consumpscerit; nec ratione contractus, cum hic non obliget, nisi reperiente tua culpa. *Less. Hurt. Trull. Diana p. 5. tr. 8. D. 10. Imò probabiliter ne id quidem, quod ante illam necessitatem erat furatus, et in ea consumpsit, quia furtum illi non ademit jus, quod ad rem in tali casu habebat. Concin. Pal. Hurt. Diana. i. 1. c. R. 8. contra Less. et Vasq. sicut neque, si in ipsa necessitate accepisset, et consumpsisset. Diana. l. c. R. 9. ex Azor. et 6. aliis, contra Less. * (Vide quæ diximus Quæst. IV.) »*

624. — Certum est autem, quod mutuarius, qui in extrema necessitate rem mutuatam consumit, tenetur adhuc restituere mutuum; quia tunc consumit rem propriam, cum rei mutuatae transferatur dominium in mutuatarium.

625. — Quæritur, ad quid teneatur emens rem alienam cum dubio, an sit vendoris, et postmodum, facta diligentia, dubium evincere non possit? Dicunt aliqui, eum teneri ad totam rem reddendam uni, vel alteri, de quo dubitat an sit ejus; vel paupe-

ribus, si ignoretur persona. Sed probabilius tenetur ad rem dividendam pro qualitate dubii, cum ex una parte non faveat illi possessio incepta cum dubia fide, et ideo nequit rem sibi totam retinere: ex altera parte non videtur æquum, eum teneri totam restituere, cum dubium est, an res sit aliena. Ita *Lugo d. 17. n. 80 et 81. Less. l. 2. c. 14. n. 15. Pal. D. 3. pun. 3. n. 2. c. Salm. c. 62. cum Dic. et Villal.*

ARTICULUS III.

An, et quid debitum restituui pro injuria illata corpori, v. gr. per mutilationem, occisionem, etc.

626. Ad quid teneatur occisor? — **627.** An impotens ad restituendum in uno genere, teneatur in alio? — **628.** Quid, si quis, occidens Caium, putarit occidere Titum? Et an iste incurrat irregularitatem, aut excommunicationem Canonis? — **629.** Quid, si quis incenderit domum Titii, putans eam esse Caui? — **630.** An valeat remissio Patris occisi in præjudicium filiorum? — **631.** Vide alios casus. Quibus hæreditibus facienda restitutio? — **632.** An homicida teneatur restituere bona, quæ occisus alii dedisset ex liberalitate? — **633.** Quid, si damnum istorum intenderit? — **634.** Ad quid teneatur homicida creditoribus occisi? **635.** Quid, si homicidium imputetur alteri, et hoc occisor advertat. — **636.** Quid, si hoc etiam intenderit? — **637.** Ad quid teneatur invasus, excedens moderationem inculpatæ tutelæ? — **638.** Quid, si provocans occidat alterum, pugnam acceptantem? — **639.** An detrahendum pretium laboris, quem occisus sustinuisse pro lucro amiso?

626. — « RESP. Injustus occisor, aut mutilator in conscientia tenetur tantum restituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occisione, vulnere, etc. directè ab eo causata sunt, juxta prudentis arbitrium: præcisè autem pro vita, membro, vel ciatrice nihil tenetur restituere secundum rigorem, cum sint bona altioris ordinis, quæ pecunia aestimari non possunt. Ita contra *Sotum, Syloium, etc.* probat *Less. l. 2. c. 9. d. 23. V. Laym. l. 3. t. 3.* »

627. — Quæritur, an impotens ad restituendum in uno genere bonorum, teneatur restituere in altero inferiori, putâ, si quis hominem occidit, aut vulneravit, aut infamavit teneatur pecuniam dare, si nequeat aliter damnum compensare? Adest duplex probabilis sententia. Prima affirmat cum *Soto de Just. l. 4. q. 6. art. 3. ad 3. Cajet. Sum. v. Restitutio, item *Sylvest. Mercad. Arm. Arag. etc. apud Lugo D. 11. n. 4.* Et pro hac sententia videtur esse *D. Th. 2. 2. q. 42. art. 2. ad 1.* ubi ait: « Cum aliquis alicui abstulit membrum, debet ei compensare, vel in pecunia, vel in aliquo honore. » Idem repetit *ibid. ad 2.* loquens de restitutione famæ: Vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare. Ratio, quia qui non potest*

totum damnum, tenetur saltem compensare partem, quam potest. Secunda verò communior et probabilior sententia negat, eamque tenent Less. l. 2. c. 9. n. 141. Lugo loc. cit. a. n. 5. et Disp. 15. n. 23. Laym. l. 3. tract. 3. p. 3. c. 6. n. 2. Bonac. D. 2. q. ult. sect. 2. p. 10. n. 10. Sanch. Cons. l. 1. c. 4. d. 1. n. 7. Croix l. 3. p. 2. num. 299. Spor. de 8. Præc. c. 6. n. 127. Salm. de Rest. c. 2. n. 80. et c. 4. n. 142. cum Bann. Vas. Vict. Fill. P. Nas. etc. Ac. probabilem putat P. Conc. t. 7. p. 110. n. 7. Probatur 1. Exod. 21. 19. ubi dicitur, quod, convalescente vulnerato, «innocens erit qui percusserit, ita tamen, ut operas ejus, et impensas in medicos restituat.» Ergo sufficit restituere tantum damna in bonis illata, quin sit obligatio restituendi aliquid pro vulnere; alioquin (bene arguit Lugo) percussor non diceretur innocens. Probatur 2. ex l. fin. ff. de His, qui effud. etc. ubi dicitur vulnerans teneri ad expensas curationis, et mercedes, quibus cariturus est vulneratus: «Cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit aestimatio; quia liberum corpus nullam recipit estimationem.» Probatur 3. ratione, quia justitia commutativa obligat ad restituendum juxta æqualitatem damni illati, ubi autem restitutio facienda sit in genere diverso, nulla adest æqualitas, nec ulla erit unquam compensatio damni; per quamcumque enim pecuniam damnum minime reparabitur, neque in toto, neque in parte: et sic respondeatur oppositæ sententiæ. Communiter tamen præfati AA. monent, congruum esse, ut Confessarius imponat poenitenti pro poenitentia vel ex equitate aliquid læso elargiendum.

« 1. Qui occidit ebrios alium, si ebrietas non fuit culpabilis et voluntaria, vel licet fuerit talis, si tamen homicidium vel non præviderit, vel diligentiam debitam adhibuerit ad cedium, non tenetur ad restitutionem: tenetur autem, si præviderit, et non caverit. Bon. d. 2. q. ult. sect. 2. p. 1.

« 2. Qui occidit Caium, putans esse Titium, tenetur ad restitutionem: quia actio ista est Caio injuriosa. Bon. loc. cit. comm.

628. — Quær. I. An occidens Caium, putans se occidere Titium, teneatur ad restitutionem? Affirmat Bus. hic cum communi. At negant alii, quia homicidium respectu Caui est merè casuale, et involuntarium. De hoc vide in quæstione sequenti dicenda, quæ ad idem coincidunt. Sed hse dubium fit, an incurrit excommunicationem Canonis, qui volens occidere Clericum Petrum, per errorem invincibilem occidit Clericum Paulum? Negat Dian. p. 9. tr. 4. R. 31. cum Suar. de Censur. D. 22. sect. 1. n. 54. Conc. tom. 3. D. 53. n. 3. et probabile vocat Tambur. Dec. l. 9. c. 4. §. 3. n. 29. Ratio, quia respectu Pauli percussio illa non fuit voluntaria, sed merè casualis et affectiva: solum autem affectus percutiendi Petrum fuit voluntarius, sed solus affectus non est sufficiens ad inducendam excommunicationem. Probabilius tamen dicunt incurrire Sanch. de Matr. l. 9. D. 32. n. 26. cum Cordub. et Cov. Viva. de Rest. qu. 7. art. 1

n. 7. Bonac. de Cens. D. 1. q. 2. p. 1. n. 20. cum Mol. Reb. et aliis communiter, ut fatetur ipse Tamb. n. 28. Ratio, quia occidens Clericum ideo incurrit excommunicationem, quoniam injuriam irrogat statui Clericali: qui autem unum Clericum pro alio percutit, licet erret in persona, jam laedit statum Clericalem, quia Clericum vult laedere, et de facto Clericum laedit. Sed dices, cur iste excommunicationem Canonis incurrit, et non obligationem restitutionis? Respondeatur: differentia est, quia restitutio non debetur personæ, nisi ob injuriam personæ illatam; sed excommunicatione incurrit ob injuriam factam statui ecclesiastico, quæ in hoc casu jam adest; et quamvis respectu Pauli sit accidentalis et materialis, respectu vero statutus est substantialis et formalis. Tantò magis puto occisorem in eo casu non excusari ab incurrenda irregularitate, ut dicit Sanch. l. c. cum Coo. Cordub. Leg. Vega, etc. contra Fill. t. 20. c. 3. q. 10. Spor. de 5. Præc. c. 3. n. 206. et Tamb. loc. cit. n. 25. cum Con. Henr. et Farinac. qui afferunt pro se quandam Declarationem S. C. Concilii ann. 1587. ap. Dian. l. c. ubi declaratum fuit, quod mandans occidere Petrum, non incurrit irregularitatem, si mandatarius errans occidat Paulum. Sed respondeatur: in hoc casu ideo mandantem non esse irregulararem, quia respectu occasionis Pauli non potest dici, quòd ille fuerit verus mandans, cùm mors Pauli accidat omnino per errorem mandatarii, non propter mandatum; sed qui unum pro alio occidit, verus dicitur homicida. Nec obstat dicere, quòd si quis projiciens lapidem vult occidere inimicum et occidit merè casualiter amicum, non incurrat irregularitatem, ut dicunt Bon. l. c. cum Suar. et Sayr. Sic etiam dicens de eo, qui, volens pugione occidere inimicum, casu occidit amicum. Sed respondeo: in primo casu tantum adest pravus affectus, non autem externum homicidium, cùm occasio illa omnino accidat præter voluntatem; et in casu nostro adest affectus, et homicidium externum, cùm occisor velit interficere hominem, et de facto hominem interficiat, licet erret in persona.

629. — Quær. II. An autem, si quis velit incendere domum Titii inimici, et incendat domum Caui amici, teneatur Caio restituere damnum? Prima sententia cum Bon. de R. in partic. Disp. 2. q. ult. sect. 2. p. 2. n. 8. cum Haunold. et aliis ap. Croix l. 3. p. 2. n. 200. absolute affirmat. Ratio, quia omnis actio contra justitiam, executioni mandata cum advertentia, parit onus restitutionis; nec excusat error personæ domini, cum error sit tantum circa qualitatem, non circa substantiam. Secunda sententia cum Leandro t. 10. q. 28. Molin. tom. 3. D. 127. n. 4. Tamb. Dec. l. 8. tr. 3. §. 6. n. 2. verb. Dixi; Spor. tr. 31. Rest. c. 2. n. 149. Lugo de Just. D. 17. n. 78. et D. 28. n. 86. Croix l. 3. p. 2. n. 200. cum aliis doctis junioribus, et præsertim doctissimo Magistro meo Illustriss. Episcopo Torno negat eum teneri ad restitutionem, modò is non intenderit, ne confusè quidem, incendere domum alterius quam Titii; nempe si non fuerit sic animo, actualiter saltem implicitè comparatus,